

Esipuhe

Vaurastumisen myötä suomalainen kulutuskulttuuri on muuttunut nopeasti ja suomalaisista on tullut kulutusyhteiskunnan itseoikeutettuja jäseniä. Runsaasti vaihtoehtoja tarjoavilta markkinoilta etsitään uutta toimintaa ja uusia nautintoja. Kuluttajuus laajentuu markkinoilta koko yhteiskuntaan, myös julkisiin palveluihin. Valinnanmahdollisuuden myötä kuluttajien pohdinta kulutuksen seurauksista voimistuu. Kulutusyhteiskunnan laajentumisen rajoilla keskustellaan vastuullisuudesta, sitoutumisesta ja yhteisöllisyydestä.

Käsillä oleva artikkelikirja kertoo monta tarinaa kulutuksen moninaistumisesta. Kirjan avaa Johanna Varjosen ja Anu Rajaksen katsaus, joka esittää kootusti suomalaisen kulutuksen keskeisiä muutoksia. Tilastojen valossa näyttää herkästi siltä, että muutokset ovat kovin pieniä. Ruohonjuuritasolta tarkasteltaessa näkyy puolestaan se, että yhtä keskivertokuluttajaa ei ole olemassa. Moninaistuminen on johtanut siihen, että yksilöiden tavat kuluttaa ovat hyvin erilaiset. Edes perhe ei ole yhtenäinen yksikkö kulutukseltaan, vaan sen eri jäsenet voivat olla kuluttajina hyvin monenlaisia.

Kirjan ensimmäiset artikkelit pureutuvat kulutuksen vastuullisuuteen. Johanna Mäkelän ja Mari Nivan artikkeli käsittelee muuttuvaa ruokakulttuuria ja kuluttajien vastuuta syömisessä. Leena Haanpään artikkeli pohtii vastuukysymyksiä kulutuksen ja ostoksilla käymisen asenteiden ja motiivien valossa.

Kuka haluaa pois ihanan helpoilta markkinoilta, joilla aina voi vaihtaa kauppaa ja hakea parasta mahdollista laatua halvimpaan hintaan? Johanna Lamberg esittelee, miten kestävää kulutusta toteutetaan luomupiireissä. Luomupiireistä käydyssä keskustelussa pohditaan muun muassa kulutukseen liittyvää ideologisuutta ja siihen sitoutumista.

Julkisista palveluista käydään toisensuuntaista keskustelua: kulutusyhteiskunnan itseoikeutettu jäsenyys on haastanut ainakin julkiset terveyspalvelut, joihin kohdistuu aktiivisten käyttäjien monia ja osin ristiriitaisia käyttäjätoiveita. Helena Tuorilan artikkeli potilaiden voimaantumisen käsittelee näitä julkisen terveydenhuollon uusia haasteita.

Yksityisillä ja julkisilla markkinoilla toimiva kuluttaja moninaistuu, mutta miltä kuluttaja näyttää politiikassa? Kuluttajaan vedotaan usein, kun politiikkaa legitimoidaan, kirjoittaa Petteri Repo artikkelissaan. Hän tarkastelee, toimiiko kuluttaja yhdistävänä tekijänä innovaatio- ja kuluttajapolitiikassa ja vertailee näiden politiikkalohkojen kuluttajiin liittyviä linjauksia.

Kulutusyhteiskunnan kansalaiset ovat oppineet vaatimaan myös elinympäristöltään ja vapaa-ajaltaan entistä enemmän. Katri Koistinen ja Minna Lammi tarkastelevat artikkelissaan, millaisia toiveita tämän päivän keski-ikäiset tulevat ikäännyttyään asettamaan elinympäristölleen. Ajatuksissa siirtävät entistä laadukkaammat julkiset ja yksityiset palvelut luonnonläheisessä elinympäristössä. Kirsti Ahlqvistin artikkeli kertoo, miten vapaa-ajan asuminen muuntuu modernissa kulutusyhteiskunnassa kakkosasumiseksi ja entistä kulutuskeskeisemmäksi vapaa-ajanvietoksi.

Kulutusyhteiskunnan lapset kohtaavat kulutukseen liittyvät kysymykset yhä varhemmin. Aina tämä ei tapahdu perinteisillä markkinoilla: Mikael Johnsonin artikkeli Habbo-hotellista kertoo virtuaalimaailman kuluttamisesta ja Annamari Vänskän artikkeli kulutuksen visuaalistumisesta. Kirjan päättää Minna Aution ja Jaakko Aution artikkeli sisustusoppaiden kulutusihanteista. Historiallisesta aineistosta ammentava artikkeli luo samalla kuvaa moninaistuvasta ja muuttuvasta kulutus-Suomesta, jossa nautinto avautuu askeettisena hedonismina.

Pienet arkiset ilmiöt kuten lääkärisä käynti, ruoan ostaminen, kesämökillä vietetty vapaa-aika tai virtuaalisessa Habbo-hotellissa leikkiminen kertovat kulutuksen yksilöllistymisestä ja erilaistumisesta. Markkinat tuottavat arkisiin tarpeisiin ainakin näennäisesti erilaisia tuotteita ja tällä tavalla lisäävät erilaisuutta. Kulutuksen liikkeet ovat moninaiset nykypäivän Suomessa.

Kirjan ovat toimittaneet Kuluttajatutkimuskeskuksessa Minna Lammi, Mari Niva ja Johanna Varjonen. Kirjan artikkelit ovat vertaisarvioituja, ja arvioijat ovat Kuluttajatutkimuskeskuksen ulkopuolelta. Kuluttajatutkimuskeskus kiittää lämpimästi arvioitsijoita tehdystä työstä.

Päivi Timonen
Tutkimusjohtaja